

ANALIZA MEDIJSKIH OBJAV O ŠKODI, KI JO NA PREMOŽENJU POVZROČAJO VELIKE ZVERI

ANALYSIS OF MEDIA PUBLICATIONS ON DAMAGE CAUSED TO PROPERTY BY LARGE CARNIVORES

Jasna MULEJ

Strokovni članek

Prejeto/Received: 31. 3. 2017

Sprejeto/Accepted: 26. 10. 2017

Ključne besede: volk, *Canis lupus*, medved, *Ursus arctos*, konflikti, škode, mediji
Key words: wolf, *Canis lupus*, bear, *Ursus arctos*, conflicts, damages, media

IZVLEČEK

Mediji imajo pri varstvu velikih zveri pomembno vlogo: lahko so pomemben sooblikovalec odnosa in posledično vedenja ljudi do velikih zveri, vplivajo pa lahko tudi na upravljavske odločitve. Konflikti z zvermi so za medije privlačna tema, saj pri ljudeh prožijo močna čustva. Namen analize medijskih objav je ugotoviti, kakšno podobo o konfliktih, povezanih z zvermi, si lahko iz tiskanih in spletnih objav ustvari javnost. Cilj analize je na podlagi objav o škodah, ki jih povzročita rjavi medved (*Ursus arctos*) in volk (*Canis lupus*), med leti 2013 in 2016 ugotoviti, kako so prikazane škode, vzroki za škode in možne rešitve v povezavi z različnimi viri informacij. V analiziranih objavah se v zvezi s škodami pojavlja veliko različnih vzrokov, povezanih težav in možnih rešitev. Za učinkovito obveščanje o preprečevanju konfliktov z zvermi je treba oblikovati komunikacijsko strategijo, katere del morajo biti tudi odnosi z mediji.

ABSTRACT

Media have an important role in large carnivore conservation: they can influence public attitudes, behaviour and also management decisions. Conflicts with carnivores are an appealing theme for the media, because they trigger emotional responses. The aim of the analysis is to examine how conflicts with large carnivores are described in the media. The goal of the analysis is to check how damage to personal property caused by brown bear (*Ursus arctos*) and wolf (*Canis lupus*) between the years 2013 and 2016, causes of damage and possible solutions are portrayed depending on different information sources in printed and internet media. Several different causes of damage, related problems and possible solutions were detected. In order to efficiently inform the public about conflict mitigation measures, a communication strategy should be developed and media relations should be specified in it.

1 UVOD

1.1 VARSTVO VELIKIH ZVERI IN KONFLIKTI

Varstvo velikih zveri v evropski kulturni krajini predstavlja velik izziv zaradi njihove potencialne ali dejanske konfliktnosti. Poznamo več tipov konfliktov z velikimi zvermi. Grožnja človeškemu življenju predstavlja realna poškodba ob napadu velike zveri ali samo

zaznana grožnja varnosti ljudi in s tem povezan strah pred zvermi. Grožnja ekonomski varnosti je lahko posledica dejanske škode na premoženju ali le zaznana grožnja za nastanek škode na premoženju. Grožnja rekreaciji se razume kot nezaželeno vstopanje velikih zveri v človekov prostor (Treves in Karanth, 2003; Linnell et al., 2008; Wilson, 2016).

Konflikti z velikimi zvermi so lahko povezani tudi z drugimi družbenimi konflikti, pri katerih pa zveri dejansko niso vzrok konflikta, ampak zgolj njegova manifestacija. Zaznavanje nevarnosti je lahko nesorazmerno veliko v primerjavi z dejansko nevarnostjo. Tak je na primer skandinavski primer, kjer izguba manj kot 20 lovskih psov letno kot posledica pljenja volkov velja za glavni vzrok negativnih stališč lokalnega prebivalstva do volkov (Boitani et al., 2015). Neučinkovito reševanje konfliktov znižuje strpnost ljudi do zveri in zmanjšuje učinke varstva zveri (Can et al., 2014; Jerina et al., 2015). Grožnje so lahko predstavljene pretirano, še posebej v senzacionalističnem medijskem poročanju. V prispevku se osredotočam na konflikte, povezane z napadi velikih zveri na domače živali, in škodo na premoženju ljudi ter podobo, ki jo o teh konfliktih širijo mediji.

1.1.1 Škoda na premoženju zaradi velikih zveri 2013–2015

Zakon o ohranjanju narave (2004, v nadaljevanju ZON) določa, da je oškodovanec upravičen do povrnitve odškodnine zaradi škode, ki jo povzročijo živali zavarovanih vrst, če kot dober gospodar predhodno naredi vse potrebno, da obvaruje svoje premoženje pred nastankom škode. Primerni načini varovanja so na podlagi ZON opredeljeni s Pravilnikom o primernih načinih varovanja premoženja in vrstah ukrepov za preprečitev nadaljnje škode na premoženju (2005), vendar so ti ukrepi glede na nova spoznanja zastareli in v praksi ne zagotavljajo zadostne zaščite (Černe et al., 2010; Muhič, 2013).

Med leti 2013 in 2015 (podatki za leto 2016 v času analize še niso bili dostopni) so volkovi povzročili 475 škodnih dogodkov oziroma povprečno 158 škodnih dogodkov na leto. Skupna vrednost odškodnin zaradi škode, ki so jo povzročili volkovi, je bila med 83.188,30 evra in 140.594,95 evra v posameznem letu, kar letno predstavlja povprečno 29 % vseh odškodnin, izplačanih zaradi škode, ki jo povzročijo zavarovane vrste (Agencija RS za okolje, 2008). V desetletnem obdobju med leti 2006 in 2015 je število škodnih dogodkov sprva naraščalo in doseglo višek leta 2010, po tem letu pa je opazen trend zniževanja števila škodnih dogodkov (Gašperšič in Mavri, 2016). V Sloveniji volkovi plenijo domače živali tam, kjer so prisotne in dostopne nevarovane ali neustrezno varovane domače živali, predvsem na pašnikih v neposredni bližini gozda. Večino škodnih dogodkov volkovi povzročijo na drobnici (Černe et al., 2010).

Medvedi so v teh letih povzročili skupno 1.379 škodnih dogodkov oziroma povprečno 460 škodnih dogodkov na leto. Skupna vrednost odškodnin zaradi škode, ki jo povzročijo medvedi, je bila med 145.066,14 evra in 192.206,06 evra v posameznem letu, kar letno predstavlja povprečno 46 % vseh odškodnin, izplačanih zaradi škode, ki jo povzročijo zavarovane vrste

(Agencija RS za okolje, 2008). V desetletnem obdobju med leti 2006 in 2015 je opazno stalno nihanje števila škodnih dogodkov. Razlog za nihanje števila škodnih dogodkov med leti je v nihanju gozdnega obroda, ki v jesenskem času medvedu predstavlja pomemben vir hrane (Jerina et al., 2015; Gašperšič in Mavri, 2016). Poleg gozdnega obroda je intenzivnost konfliktov z medvedom pogojena tudi z lokalno gostoto medvedov, fragmentarnostjo habitata, zgodovino prisotnosti medveda na območju in s tem povezanimi izkušnjami sobivanja lokalnega prebivalstva ter s prisotnostjo antropogenih virov hrane (Jerina et al., 2015). V primerjavi s sosednjimi državami (Avstrijo, Italijo in Hrvaško) Slovenija močno izstopa po številu prijavljenih škodnih dogodkov in izplačanih odškodninah zaradi škode, ki jo povzroči medved, saj je število prijavljenih škodnih dogodkov dvakrat višje kot v sosednjih državah, najvišja pa je tudi skupna vrednost izplačanih odškodnin, kar razlagajo z visoko gostoto medvedov in visokim številom škod, ki jih povzroči posamezni medved (Jerina et al., 2015). V evropskem merilu je Slovenija tretja po višini letno izplačanih odškodnin zaradi škode, ki jo povzroči medved, več odškodnin izplačata samo Norveška in Kantabrija (Boitani et al., 2015). Največ škodnih dogodkov v Sloveniji medved povzroči na koruzi in v sadovnjakih ter na domačih živalih (Jerina et al., 2015).

Škodo na domačih živalih lahko povzroča tudi ris, vendar je bil med leti 2013 in 2016 prijavljen le en škodni dogodek (Agencija RS za okolje, 2008), zato se v prispevku osredotočam samo na medveda in volka.

1.1.2 Ukrepi za zmanjšanje števila škodnih dogodkov

Konflikti, povezani z velikimi zvermi, so glavna grožnja zverem, zato je za uspešno varstvo zveri zmanjševanje konfliktov nujno. V Sloveniji se kot glavni upravljavski ukrepi, povezani s škodami, ki jih povzročijo velike zveri, uporabljajo izplačevanje odškodnin, odstrel in posredovanje intervencijske skupine za velike zveri. Drugi ukrepi so še sofinanciranje ukrepov za zmanjševanje škod, izobraževanja, predavanja za javnost in sodelovanje javnosti pri sprejemanju predpisov.

Izplačevanje odškodnin samo po sebi ne velja za učinkovit ukrep, saj ne odpravlja vzrokov, ki privedejo do napadov, in lahko vodi do pasivnosti oškodovancev pri reševanju problema ter dolgoročno tudi do povečanja števila škodnih primerov (Černe et al., 2010). Odstrel volkov ne zmanjša škod na domačih živalih in jih lahko nasprotno celo poveča (Musiani et al., 2005; Krofel et al., 2011; Wielgus in Peebles, 2014; Fernandez-Gil, 2016; Imbert et al., 2016). Odstrel volkov je učinkovit pri popolni iztrebitvi populacije ali začasno učinkovit pri smrtnosti, ki je večja od intrinzične stopnje rasti populacije, kar pa velja za netrajnostni ukrep in je z varstvenega vidika nesprejemljivo (Treves in Naughton-Treves, 2005; Krofel et al., 2011; Wielgus in Peebles, 2014). Na zmanjšano volčje plenjenje domačih živalih najbolj vplivajo ustrezna zaščita domačih živali, stabilnost prisotnih tropov volkov in zadostna količina naravnega plena (Imbert et al., 2016).

Za dolgoročno najučinkovitejši način preprečevanja škod, ki jih povzročajo velike zveri, velja uporaba primernih ukrepov zaščite premoženja. Danes so v Sloveniji možnosti za sofinanciranje tako vložnega dela kot materialnih sredstev za zaščito pred napadi velikih zveri. Od leta 2005 Agencija RS za okolje sofinancira nakup zaščitnih sredstev za preprečevanje škode na drobnici. V zadnjih letih se je začelo tudi v okviru različnih projektov preizkušati dobre prakse varovanja rejnih živali. Med leti 2011 in 2013 so v projektu LIFE+ SloWolf donirali 13 kompletov visokih elektromrež in 12 pastirskih psov ter tako že v prvem letu pri rejcih prejemnikih zmanjšali skupno višino odškodnin za 100.000 evrov v primerjavi z letom prej (Kavčič et al., 2014). V letu 2015 so v projektu LIFE Dinalp Bear začeli razdeljevati stalne elektroograje za varovanje čebelnjakov in premične elektromreže za varovanje drobnice, skupno bodo do konca projekta razdelili 40 zaščitnih kompletov (Stergar in Berce, 2016). V Programu razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020 je mogoče za izvajanje operacije Reja domačih živali na območju pojavljanja velikih zveri pridobiti tudi sredstva za dodatno delo pri zaščiti drobnice pred napadi velikih zveri (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2014). Ker za preprečevanje škod na premoženju, ki jih povzročita tako medved kot volk, veljajo podobna priporočila, sta obe vrsti v tem prispevku obravnavani skupaj.

1.2 KONFLIKTI, VLOGA MEDIJEV IN ODNOS JAVNOSTI DO ZVERI

Konflikti z zvermi so za medije privlačna tema, saj lahko vzbudijo močen čustveni odziv pri občinstvu in tako vplivajo predvsem na čustveno komponento odnosa do zveri. V raziskavi o odnosu rejcev drobnice, lovcev in širše javnosti do volka in upravljanja z njim (Marinko in Majić Skrbinišek, 2011) opozarjajo na dejstvo, da so mediji močan in ponekod celo glavni dejavnik oblikovanja odnosa javnosti do volka. Večina ljudi namreč nima osebnih izkušenj z zvermi, vendar pa imajo pri oblikovanju odnosa ljudi do zveri pomemben vpliv posredne izkušnje drugih ljudi, ki jih širijo mediji. Podobno so Kaczensky in sodelavci (2001) ugotovili, da več kot polovica lokalnega prebivalstva dobi informacije o medvedu iz tiskanih medijev, ki torej pomembno sooblikujejo odnos in znanje o tej vrsti. Družbena sprejemljivost zveri velja za glavni omejujoči dejavnik velikosti in razširjenosti populacij zveri (Linnell et al., 2008), zato je pri varstvu in upravljanju z velikimi zvermi ključno dvigovanje družbene sprejemljivosti zveri, najbolje z vplivanjem na kognitivno sestavino odnosa do zveri, to je na znanje in prepričanja (Vlada RS, 2015).

Treba se je zavedati, da so v poročanje o konfliktih z zvermi pogosto vključena izrazito negativna mnenja glasne manjšine, ki pa ne odražajo pogledov širše javnosti ali celotne interesne skupine, tako imenovane tihe večine (Wilson, 2016). Odnos interesne skupine, na primer rejcev drobnice, je tako lahko s senzacionalističnim medijskim poročanjem prikazan precej bolj negativno, kot ga pokažejo raziskave javnega mnenja, ki temeljijo na reprezentativnih podatkih. Medijski prikaz odnosa interesne skupine do velikih zveri pa se lahko uporablja tudi za politične pritiske na nosilce odločanja, na primer pri določanju kvot letnega odstrela. Tako na primer v španski avtonomni skupnosti Asturiji pri določanju letne

kvote odstrela volkov upoštevajo številčnost volkov, trend in višino odškodnin ter stopnjo družbenega konflikta, pri čemer slednje ni konkretno definirano. Fernandez-Gil in sodelavci (2016) so analizirali, kako so ti trije dejavniki (številčnost volkov, višina odškodnin in stopnja družbenega konflikta) povezani z višino letnega odstrela volkov. Ugotovili so, da je število odstreljenih volkov pozitivno koreliralo s številom medijskih objav o škodah zaradi volkov, ni pa koreliralo z ekonomsko vrednostjo povzročene škode. Ob povečanem odstrelu volkov se je naslednje leto povečalo tudi število škodnih dogodkov na domačih živalih, kar kaže na neuspešno reševanje konflikta. Prek medijev pa se lahko zazna tudi legitimnost sprejetih upravljaljskih odločitev. Tako so v hrvaških medijih pred popolnim zavarovanjem volka leta 1995 prevladovali objave s pozitivnim odnosom do volka, po zavarovanju pa objave z negativnim odnosom do volka (Bath in Majić, 2002).

V Sloveniji rejci drobnice na območju prisotnosti volka največ informacij o volkovih dobijo iz pogovorov in časopisov, lovci in širša javnost pa prek interneta in knjig. Poleg vira informacij je treba pri vplivih na odnos do velikih zveri upoštevati tudi dojemanje kredibilnosti vira informacij. V raziskavi odnosa javnosti do volka (Marinko in Majić Skrbinšek, 2011) je polovica rejcev drobnice, tretjina širše javnosti in četrtnina lovcev izjavila, da zaupa medijem. Rejci drobnice, ki veljajo za zverem najmanj naklonjeno skupino, kot viru informacij najbolj zaupajo drugim rejcem, zatem gozdarjem, manj biologom in lovcem, najmanj pa naravovarstvenikom in Ministrstvu za okolje in prostor. Ker rejci drobnice najbolj zaupajo drugim rejcem, je za promocijo zaščitnih ukrepov priporočljiv prikaz dobrih praks rejcev, ki že ustrezno varujejo svoje premoženje (Marinko in Majić Skrbinšek, 2011).

Kaczensky in sodelavci (2001) so v analizi medijskih objav o medvedu v nacionalnem tisku med 1991 in 1998 ugotovili, da je dnevni tisk najbolj osredotočen na konflikte in da je poročanje sicer pogosto pravilno, vendar tudi senzacionalistično (kratki prispevki z velikimi naslovi, pozicionirani spredaj, z velikimi fotografijami in osredotočeni na konflikt). Kastelic (2013) pa je v analizi medijskih objav o volku med leti 2008 in 2011 na primeru časnikov Delo in Primorske novice ter revij Lovec in Drobnica ugotovila, da se v člankih pojavljajo vsa področja, ki prispevajo k celovitemu reševanju konfliktov: primerna zakonodaja, izplačevanje odškodnin, zaščita ovac in upravljanje s populacijo volka (odstrel), vendar pa ni dodatno analizirala primernosti predlaganih rešitev (npr. upravljanje s populacijo volka zajema tako lokalno iztrebljanje kot popolno prepoved odstrela na območju), ampak je samo zabeležila omembo različnih področij, ki prispevajo k reševanju konfliktov (odškodnine, zakonodaja, druge rešitve, ovce in zaščita na pašnikih, upravljanje z volkom). Ugotovila je tudi, da je v člankih, v katerih je bila poudarjena potreba po dodatnem odstrelu, pogosto napačno prepričanje, da bi dodaten odstrel zmanjšal število napadov na drobnico.

Učinkovito informiranje in ozaveščanje javnosti je pomemben sestavni del varstva velikih zveri. Pomemben del strategije komuniciranja z javnostmi je delo z mediji. Dobro izdelana strategija komuniciranja lahko vpliva na to, kako mediji poročajo o velikih zvereh in s tem vplivajo na javno mnenje. Tako se je na primer v prvih dveh letih izvajanja projekta LIFE+

SloWolf zmanjšalo število negativnih in neresničnih objav o volku (Kastelic 2013). V javnosti pa je bilo že po dveh letih intenzivnega obveščanja o omenjenem projektu mogoče zaznati spremembe v poznavanju velikosti populacije volkov in spremembe v družbeno sprejemljivi nosilni kapaciteti njihove prisotnosti (Mulej Tlhaolang, 2014).

V priporočilih Evropski komisiji (Boitani et al., 2015) je kot ena izmed pomembnih aktivnosti za varovanje vseh populacij volka v Evropi omenjen razvoj skupnih komunikacijskih strategij med državnimi institucijami. Namen komunikacijske strategije je širjenje pravih informacij o interakcijah ljudi z volkovi za izboljšanje znanja o volkovih in izboljšanje sprejemanja volkov v družbi. V zvezi z medvedom tak ukrep ni izpostavljen, je pa z vidika preprečevanja konfliktov omenjeno priporočilo, naj se ljudi obvešča o možnostih zaščite domačih živali. Akcijski načrt za trajnostno upravljanje populacije volka (*Canis lupus*) v Sloveniji za obdobje 2013–2017 (Vlada RS, 2015) pod točko obveščanje javnosti kot nujen ukrep navaja hiter odziv na pristransko objavljene prispevke z objektivnimi informacijami, pri čemer naj bi v okviru rednih dejavnosti po zaključku projekta SloWolf sodelovali predstavniki Zavoda za gozdove Slovenije (v nadaljevanju ZGS), Ministrstva za okolje in prostor in Zavoda RS za varstvo narave (v nadaljevanju ZRSVN).

Cilj analize medijskih objav je z analizo vsebine prepoznati, katera so pogosta sporočila (teme), ki se pojavljajo v zvezi s konflikti z zvermi v objavah tiskanih in spletnih medijev med leti 2013 in 2016, kdo so glavni viri teh sporočil in kakšni so vzorci povezav med viri sporočil in določenimi sporočili v teh objavah. Osredotočila sem se na vzorce povezav med tem, kako so prikazani vzroki konfliktov in z njimi povezane težave v povezavi z različnimi viri informacij (govorci) in katere rešitve za te težave posamezni viri informacij sporočajo prek medijev. Analiza medijskih objav je podlaga za oblikovanje priporočil za komuniciranje z mediji z namenom dvigovanja družbeno sprejemljive nosilne kapacitete za velike zveri.

2 METODE

2.1 IZBOR VZORCA

Izbor vzorca medijskih objav je kompromis med reprezentativnostjo vzorca in dostopnostjo virov. Medijske objave sem zbirala glede na temo in obravnavano zavarovano vrsto velike zveri, ki povzroča škodo na premoženju. Glavno temo sem razbrala iz naslova, podnaslova ali prvega odstavka, kjer je praviloma predstavljena glavna tema medijske objave (pravilo obrnjene piramide). Upoštevala sem medijske objave, v katerih se glavna tema nanaša na konkretne napade velikih zveri na domače živali, škode na premoženju in varovanje premoženja pred napadi zveri. Če objava ni bila členjena, sem jo upoštevala, če se je večina povedi v objavi nanašala na našete teme. Zbirala sem članke med leti 2013 in 2016, saj so bili v tem času že preizkušeni in uporabljeni primerni ukrepi zaščite premoženja pred napadi zveri v aktivnostih projektov LIFE+ SloWolf in LIFE Dinalp Bear.

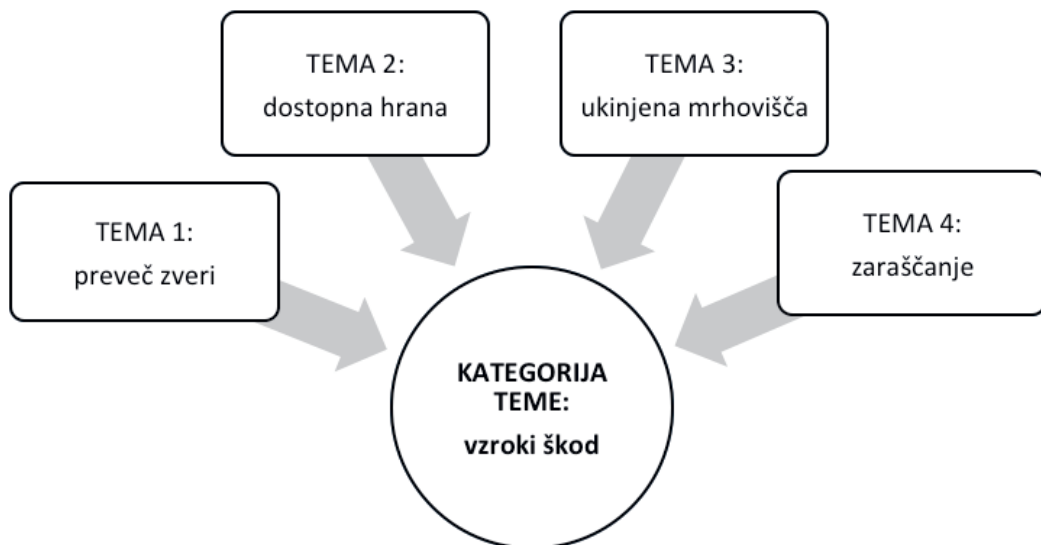
Medijske objave sem zbirala iz dveh virov: tiskanih in spletnih. Prvi vir so tiskane objave, ki jih za ZRSVN zbira podjetje Kliping, d. o. o., na podlagi gesel: *Natura 2000, zavarovana območja, varstvo narave, ZRSVN, zavarovane vrste, habitatni tip, LIFE, ekološko pomembna območja, CITES*, in, odvisno od leta, na podlagi imen posameznih projektov, ki jih koordinira ZRSVN. Na ta način sem zbrala 73 tiskanih objav. Ker so tako zbrane objave lahko pristranske – v klipingu ZRSVN se zbirajo samo objave, kjer se beseda medved ali volk pojavi poleg enega izmed naštetih gesel, ki se v veliki meri nanašajo na varovanje narave, sem kot drugi vir uporabila spletne objave.

V iskalnik Google sem za vsako izbrano leto posebej vnesla besedo *medved* oziroma *volk* poleg vsake od naslednjih besed posamezno: *škoda, napad, ovce, pokol, govedo, zaščita, preventiva, ograja, pes*, za konflikte z medvedmi pa še besedi *čebele* in *sadovnjak*. Na tak način sem zbrala 107 spletnih objav. Izključila sem članke, ki govorijo o škodi kot znamki avtomobila, škode v povezavi z žledolomom in živalskim vrtom; članke o napadih, ki so se zgodili v drugi državi, in članke, kjer se volk in medved pojavljata kot priimek. V nadaljevanju sem objave iz obeh virov združila in uvozila v program QDA Miner (Provalis Research), pri čemer sem podvojene objave upoštevala le enkrat (23 objav sem našla tako med tiskanimi kot spletnimi objavami), kodirala in analizirala sem 157 različnih objav.

2.2 KODIRANJE BESEDIL

Kodiranje je tranzicijski proces med zbiranjem podatkov in njihovo analizo, pri čemer posamezne kode predstavljajo besedo ali kratko frazo, ki podatkom (delu besedila, sliki) pripišejo določene značilnosti (Saldana, 2009). Kodiranje je potekalo v dveh stopnjah in na vsaki stopnji na dveh ravneh. Na prvi stopnji sem na prvi ravni vsako poved ter naslove in podnaslove kodirala glede na govorca. Povedi sem pripisala avtorja objave, kadar ni bil razviden drug vir informacij. Drugim govorcem sem poved pripisala takrat, ko so bile njihove izjave citirane ali pa je bilo iz načina pripovedovanja razvidno, da avtor objave povzema drugega govorca. Posamezne govorce sem na drugi ravni združila v kategorije govorca glede na skupino deležnikov, ki jim pripadajo. Tako sem na primer različne lovce združila v kategorijo govorca lovec, različne kmete v kategorijo govorca kmet in različne oškodovance v kategorijo govorca oškodovanec. Govorca sem uvrstila v kategorijo oškodovanca, kadar je bilo iz objave razvidno, da govori o konkretnem škodnem primeru. V nadaljevanju so vsi rezultati za govorce prikazani na drugi ravni, tj. v kategoriji govorca.

Na drugi stopnji sem posamezne povedi kodirala tudi po temah. Pri oblikovanju kodirnega lista za posamezne teme sem poleg objav izhajala tudi iz raziskovalnih vprašanj, in sicer, kako so v medijih prikazani vzroki in rešitve napadov in škod zaradi zveri ter z njimi povezane težave. Nove teme sem dodajala sproti med kodiranjem. Po zaključenem kodiranju sem preverila, ali so povedi po posamezni kodi kodirane konsistentno, nekatere teme preoblikovala in združila na drugi ravni v kategorije tem. Prvo raven torej predstavljajo posamezne teme, ki pa so na drugi ravni glede na podobnost združene v kategorije tem, kot prikazuje slika 1.

Slika 1: Pri kodiranju so bile posamezne teme na drugi ravni združene v kategorije teme.
Figure 1: In terms of coding, individual themes at the second level were joined into theme.

3 REZULTATI IN RAZPRAVA

V analizo je bilo vključenih 157 različnih objav iz 29 medijev (preglednica 1), ki pokrivajo tako nacionalne tiskane in spletne medije kot lokalne in regionalne medije ter nekatere specializirane spletne strani in revije. Največ objav je bilo iz medijev Slovenske novice, Primorske novice, Gorenjski glas in Delo. V analizi ni nobene objave iz medijev, v katerih bi sicer pričakovali objave na teme škod in zveri, na primer v reviji Drobница (Kastelic, 2013), zato ker ni dostopna prek spleta, kliping ZRSVN pa objav iz te revije ne zajema, ker ne vsebujejo izbranih gesel, povezanih z varstvom zveri. Pri interpretaciji rezultatov je treba upoštevati, da v analizo niso zajete vse objave med leti 2013 in 2016, vendar pa je glede na nabor različnih medijev zajet širok spekter objav, ki pokriva različne vsebine, povezane s škodami, ki jih povzročajo zveri.

Preglednica 1: Število medijskih objav, vključenih v analizo, glede na vir (spletni, tiskani ali najden hkrati na spletu in v tiskanih medijih) in območje, ki ga medij pokriva.

Table 1: Number of media publications included in the analysis with regard to source (electronic, print, or electronic and print media simultaneously) and the coverage area of the medium.

Območje pokrivanja	Medij	Spletni vir	Tiskani vir	Spletni in tiskani vir	SKUPAJ
nacionalni	24ur.si	5			5
	Delo	4	6	2	12
	Demokracija		1		1
	Dnevnik	2	6	1	9
	Nedeljske novice		2		2
	Nedeljski dnevnik		1		1
	Reporter		1		1
	RTV MMC	1			1
	siol.net	1			1
	Slovenske novice	21	9	12	42
	Svet 24	2	1	2	5
	Večer			1	1
Žurnal	5			5	
regionalni in lokalni	regionalobala.si	1			1
	Dolenjski list	3	1	2	6
	Dolenjska news	2			2
	Gorenjski glas	10	2	1	13
	MojaObčina.si	7			7
	Notranjsko-kraške novice		1		1
	pivka.si	1			1
	planet.si	1			1
	Primorske novice	8	7	3	18
	Rako Krka	1			1
	Ribnica 24	6			6
	Savinjske novice		1		1
specializirani	loski.cebelarji.si	1			1
	čzs.si	2			2
	Jana		1		1
	Kmečki glas		9		9
	SKUPAJ	84	49	24	157

V analiziranih objavah je bilo največ povedi pripisanih avtorjem objave, sledijo izjave oškodovancev, nato izjave predstavnikov ZGS, ki skupaj zavzemajo dve tretjini besedil glede na delež povedi (preglednica 2) in tako predstavljajo glavne sporočevalce, ki poročajo o škodah, povezanih z zvermi. Med oškodovanci se jih je nekaj pojavljalo v več različnih objavah (tudi do 10 objav na istega oškodovanca). Podobno je opazila že Kastelic (2013) v analizi medijskih objav med leti 2008 in 2009, kjer je bila zgodba enega kmeta v dveh časopisih objavljena več kot petnajstkrat, spremljalo pa jo je sporočilo, da drobnice pred napadi ni mogoče učinkovito zavarovati in da je potreben dodaten odstrel volkov. V času izvajanja intenzivne medijske kampanje v okviru projekta SloWolf so se izjave tega kmeta nehale pojavljati.

Po kategorijah tem največji delež objav zajema opis škodnega dogodka, sledijo težave, povezane s škodnimi dogodki, in predlogi njihovih rešitev (preglednica 3). Čeprav se v objavah o konfliktnih veliko govori o možnih rešitvah, pa se v sorazmerno majhnem deležu pojavljajo sporočila o tem, kdo je odgovoren za reševanje konfliktov. V analiziranih objavah imajo velik delež tudi statistični podatki o škodah na določenem območju in v časovnem obdobju ter trditve o številčnosti zveri, ki pa zajemajo tako uradne podatke kot tudi načelne trditve v smislu, da je zveri preveč ali premalo. Delež povedi se ni nanašal na zveri, v kategoriji teme drugo pa so združene tiste teme, ki so zelo redke.

Preglednica 2: Število in delež povedi v vseh analiziranih objavah glede na kategorijo govorca
 Table 2: Number and share of sentences in all analysed publications with regard to speaker category

Kategorija govorca	Število povedi	Delež vseh povedi
avtor objave	2414	45 %
oškodovanec	1009	19 %
predstavnik ZGS	616	12 %
kmet	396	7 %
strokovnjak	311	6 %
lovec	175	3 %
lokalni prebivalec	123	2 %
predstavnik NVO	91	2 %
odločevalec	65	1 %
drugo	58	1 %
predstavnik projekta	57	1 %
SKUPAJ	5315	100 %

Preglednica 3: Število in delež povedi v vseh analiziranih objavah glede na kategorijo teme
 Table 3: Number and share of sentences in all analysed publications with regard to theme category

Kategorija teme	Število povedi	Delež vseh povedi
opis napada	1067	20 %
težave	974	18 %
rešitve	718	14 %
ni o zvereh	647	12 %
statistika škod	511	10 %
številčnost zveri	452	9 %
opis zveri in plenjenja	259	5 %
vzroki škod	177	3 %
nevarnost zveri ljudem	163	3 %
nekodirano	135	3 %
predpisi	103	2 %
odgovornost	56	1 %
drugo	53	1 %
SKUPAJ	5315	100 %

V kategoriji teme vzrok škod različne kategorije govorcev, ki odražajo različne deležnike v prostoru, izpostavljajo različne vzroke. V objavah je najpogosteje omenjen vzrok za škode, ki jo povzroči medved ali volk, previsoko število in prevelika razširjenost zveri, kar pogosto trdijo predstavniki ZGS, oškodovanci, predstavniki nekaterih nevladnih organizacij, kmetje in lokalno prebivalstvo. Precej redkeje je kot vzrok za škode omenjena neprimerna zaščita premoženja, človekovo poseganje v habitat zveri, razpad tropa volkov in istočasna prisotnost zveri in drobnice (preglednica 4). Oškodovanci so v izjavah pogosto omenili, da je vzrok za škode povezan z ukinitvijo mrhovišč, ne pa na primer primerna zaščita, za uporabo katere so lahko neposredno odgovorni sami. V analizi odnosa do volkov (Marinko in Majič Skrbinšek, 2011) so ugotovili, da se približno polovica rejcev drobnice strinja, da volkovi napadajo drobnico zato, ker je njihovo število previsoko, medtem ko se večina lovcev in širše javnosti s tem ne strinja. Velika stopnja strinjanja med rejci kaže na širjenje napačnih informacij v medijih, da je vzrok za napade previsoko število zveri.

Preglednica 4: Pogostost pojavljanja posameznih tem iz kategorije teme »vzroki škod« v medijskih objavah po kategorijah govorca

Table 4: Frequency of individual themes from the theme category of »causes of damage« in media publications according to speaker categories

Tema	avtor	kmet	lokalni preb.	lovec	predst. NVO	odločevalec	drugo	oškodovanec	strokovnjak	predst. ZGS	SKUPAJ
preveč zveri	7	2	2	1	2			3		6	23
dostopna hrana	5		1	1				4	2	3	16
ukinjena mrhovišča	8			1				5			14
zaraščanje	3	1		1						7	12
pomanjkanje hrane	6		1							4	11
drugo	1							1	1	3	6
neprimerna zaščita		1			1	1		1		2	6
poseganje v habitat zveri	2			3					1		6
razpad tropa volkov	1				1				2	1	5
vzrok neznan			1	1						2	4
prisotnost zveri in drobnice	1						1			1	3
žled	1	1								1	3
SKUPAJ	35	5	5	8	4	1	1	14	6	30	109

O težavah, povezanih s škodami zaradi zveri, največkrat govorijo avtorji objav in oškodovanci. Najpogosteje omenjena težava, povezana s škodami, ki jih povzročata medved in volk, je nezmožnost varovanja premoženja (preglednica 5). Nezmožnost varovanja premoženja zajema trditve, da so zaščitni ukrepi, kot so ograje in pastirski psi, neučinkoviti in predragi ter da je z njimi preveč dela. Kmetje in oškodovanci celo trdijo, da so napadi in grožnje napadov zveri vzrok za opuščanje kmetovanja. Pogosto so omenjali tudi strah in druge psihološke posledice napadov ali zgolj prisotnosti zveri.

Velik del omenjenih težav je povezan z družbenimi odnosi. Oškodovanci, kmetje in lokalno prebivalstvo so v objavah pogosto nezadovoljni z državo, uradniki in stroko, ki naj bi njihove težave ignorirali in bolj ščitili zveri kot njih, in trdijo, da so razmere na tem področju zanje nevdružne. Oškodovanci in kmetje pogosto povedo, da se jim zdi nepravilno nositi celotno breme varstva zveri. Tako kmetje kot strokovnjaki in predstavniki ZGS pa omenjajo neustreznost oziroma zastarelost nekaterih predpisov.

Oškodovanci in kmetje menijo, da so odškodnine prenizke, da je težava tudi posredna škoda ob napadu, ki se ne povrne, za izgubljene živali pa ni mogoče uveljavljati odškodnine. Sporočila, povezana z odškodninami, so v medijskih objavah o škodah pomembna tema. Pogosto se je namreč v objavah med leti 2013 in 2016 pojavila tudi težava, povezana z časnim

prenehanjem izplačevanja odškodnin leta 2014 zaradi omejitve porabe proračunskih sredstev, kar je bilo mogoče zaslediti tudi v objavah iz leta 2016.

Preglednica 5: Pogostost pojavljanja posameznih tem iz kategorije teme »težave« v medijskih objavah po posameznih kategorijah govorca

Table 5: Frequency of individual themes from the theme category of »problems« in media publications according to speaker categories

Tema	avtor	kmet	lokalni preb.	lovec	predst. NVO	odločevalec	ostalo	oškodovanec	strokovnjak	predst. ZGS	SKUPAJ
varovati ni možno	40	7	2		5			26	2	2	84
opušcanje reje	30	16	2		5		2	18		3	76
strah	27	4	2				2	23	2	3	63
država ignorira	23	14	5	1				11		3	57
nevzdržne razmere	20	8	1	1	1		1	15	2		49
ukinjene odškodnine	19	2	1	1	1	3	1	15	1		44
nerazumevanje med deležniki	10	3	1	1	1	1	1	8	2	1	29
kmetje nosijo vse breme	9	4			2			10			25
prenizke odškodnine	8	2	1					14			25
zahajanje zveri v naselja	19	2	2					2			25
posredna škoda	6	4						6			16
birokracija	5	3						5		1	14
nadomestiti živali po napadu	5							7			12
neustrezni predpisi	3	2			2			1	2	2	12
uplenjene drobnice se ne najde	3	2						5		1	11
ni interesa za zaščito		1			1		1			3	6
dodatno delo na planini	3	1	1								5
nestrokovno upravljanje	2								2		4
problematični medved	2								2		4
subvencije	2	1						1			4
prepogosti napadi	2								1		3
ni izkušenj varovanja	1									1	2
politika					1		1				2
škod ni možno popolnoma preprečiti					1					1	2
mučenje živali					1						1
SKUPAJ	239	76	18	4	21	4	9	167	16	21	575

Med predlaganimi rešitvami v medijih so nekatere ustrezne in učinkovite, druge pa manj ustrezne in učinkovite. Najpogosteje omenjena rešitev v medijskih objavah za škode zaradi

medveda in volka je bila odstrel zveri, kar so poleg avtorja objave pogosto omenili kmetje, lokalno prebivalstvo, oškodovanci in predstavniki ZGS (preglednica 6). Rešitev odstrel zveri zajema tako zmanjšanje populacije zveri kot izredni odstrel problematičnega medveda ali razbitje tropa volkov. Pri natančnejši analizi je razvidno, da o odstrelu kot rešitvi za škode, ki jih povzročajo zveri, govorijo predvsem predstavniki območnih enot ZGS, medtem ko na osrednji enoti ZGS in v različnih projektih bolj poudarjajo druge rešitve, na primer primerno zaščito. Trditev, da odstrel ni učinkovita rešitev za preprečevanje škod, se v objavah pojavi kar petkrat redkeje v primerjavi z odstrelom kot primerno rešitvijo. V medijskih objavah se pojavlja tudi sporočilo oškodovancev in drugih kmetov, da bodo po potrebi stvari vzeli v svoje roke, kar namiguje na nezakonit odstrel.

Poleg avtorja objave strokovnjaki in predstavniki ZGS za reševanje težav predlagajo prenovo predpisov. Pojavlja se tudi mnenje, da je treba znova vzpostaviti mrhovišča, kar poleg oškodovancev predlagata tudi lovec in predstavnik ZGS. Čeprav oškodovanci v medijski objavah pogosteje zagovarjajo druge rešitve, pa jih je nekaj povedalo, da bodo po napadu zveri za reševanje težav poskrbeli za boljšo zaščito domačih živali.

Večina (približno dve tretjini) anketiranih rejcev drobnice na območju volka in tudi velika večina lovcev in širše javnosti (Marinko in Majič Skrbinšek, 2011) sicer meni, da ustreza zaščita drobnice lahko zmanjša število napadov volkov. Neskladje izjav glede učinkovitosti zaščite domačih živali pred napadi zveri med kmeti in oškodovanci v analizi medijskih objav (glasna manjšina) in anketiranimi rejci (tiha večina) nakazuje na neuravnoteženo upoštevanje pogledov rejcev v medijih v zvezi z možnostjo preprečevanja konfliktov, pri čemer je podoba v medijih predstavljena precej bolj katastrofično, poudarjeno pa je prepričanje manjšine rejcev.

Preglednica 6: Pogostost pojavljanja posameznih tem iz kategorije teme »rešitve« v medijskih objavah po posameznih kategorijah govorca

Table 6: Frequency of individual themes from the theme category of »solutions« in media publications according to speaker categories

Tema	avtor	kmet	lokalni preb.	lovec	predst. NVO	odločevalec	ostalo	oškodovavec	predst. projekta	strokovnjak	predst. ZGS	SKUPAJ
odstrel zveri	22	12	7	1			1	9	1	2	12	67
pomoč pri zaščiti	18	1				7	1	1	4	2	7	41
opis primerne zaščite	11	12			2	1		1	2	3	5	37
varovanje učinkovito	9	5		1	1		1		1	7	7	32
primerne zaščita	10			1	1	1			3	6	5	27
sobivanje	11	2		2	1	1		1	1	5	3	27

Tema	avtor	kmet	lokalni preb.	lovec	predst. NVO	odločevalec	ostalo	oškodovanec	predst. projekta	strokovnjak	predst. ZGS	SKUPAJ
odstrel ni rešitev	5				1		1	1	1	4		13
prenova predpisov	6									3	2	11
kmetje vzeli stvari v svoje roke	1	4						4				9
več besede lokalnemu prebivalstvu	2	4	2				1					9
coniranje	4	2						1		1		8
večje odškodnine	2	1						2	1			6
vrniti mrhovišča	1	1		1				2			1	6
preselitev zveri	2			1				1			1	5
strokovno upravljanje	1			1		1				2		5
boljše varovanje po napadu	1							3				4
informiranje	2								1		1	4
vaške straže	2		1					1				4
lovci sami načrtovali odstrel				2				1				3
preventivni nadzor z odvracanjem	2							1				3
preselitev neučinkovita	1					1						2
krmišča niso rešitev				1								1
SKUPAJ	113	44	10	11	6	12	5	29	15	35	44	324

V medijskih objavah se pojavlja sporočilo, kdo je odgovoren za rešitev težav, povezanih s škodami zaradi medveda in volka. Največkrat je bilo ugotovljeno, da je za ureditev razmer odgovorna država, manj pa je pogosto mnenje, da se mora kmet zaščititi sam ali pa da si morata za zaščito pred napadi zveri skupaj prizadevati kmet in država (preglednica 7). V analizi pojavljanja konfliktov z medvedom v Sloveniji in sosednjih državah (Jerina et al., 2015) so ugotovili, da število prijavljenih škodnih dogodkov korelira s stopnjo zaščite medveda in je povezano s tem, kdo je odgovoren za izplačilo odškodnine. Čeprav je ocenjeno število medvedov na Hrvaškem dvakrat višje kot v Sloveniji, sta število prijavljenih škodnih dogodkov in višina izplačanih odškodnin v Sloveniji bistveno višja. V Sloveniji namreč odškodnino povrne država, na Hrvaškem, kjer ima medved status divjadi, pa škodo, ki jo povzroči medved, povrnejo lovske organizacije. Lovci so del lokalne skupnosti, zato odškodnino pogosto poravnajo neformalno z materialnimi dobrinami namesto z denarjem, lažje preprečijo goljufije in so učinkovitejši pri preprečevanju ponavljajočih se napadov na isti lokaciji, kar velja za veliko težavo v Sloveniji.

Preglednica 7: Pogostost pojavljanja posameznih tem iz kategorije teme »odgovornost« v medijskih objavah po posameznih kategorijah govorca

Table 7: Frequency of individual themes from the theme category of »responsibility« in media publications according to speaker categories

Tema	avtor	kmetje	lokalni preb.	lovci	NVO	odločevalci	ostalo	oškodovanec	strokovnjak	ZGS	SKUPAJ
država	10	2	2	1	2		1	9	1	2	30
kmet	2			1			1			2	6
kmet in država				1		1		1	1	1	5
SKUPAJ	12	2	2	3	2	1	2	10	2	5	41

4 ZAKLJUČEK

V medijskih objavah se ob škodah, ki jih povzročijo zveri, izpostavlja veliko konfliktov, od težav, vezanih na odnose in razmerja moči med deležniki, do neustreznih predpisov in težav, povezanih s samim napadom (npr. posredna škoda, ki se ne povrne). Intenziteta konflikta je bila v analiziranih objavah velikokrat predstavljena kot velika, saj je zelo pogosta tudi ugotovitev, da so zveri vzrok za opuščanje reje domačih živali. Kmet (oškodovanec) je v medijih tako prikazan kot nemočna žrtev arogantnega in ignorantskega delovanja države, ki zveri (in urbane interese) ščiti bolj kot kmeta, ki postaja vedno bolj ogrožen. Ker je kot glavni vzrok za škode prikazano preveliko število zveri, na katero kmet nima neposrednega vpliva, se odgovornost za reševanje konfliktov samodejno prenese na državo, s tem pa se v medijih odvraca pozornost od aktivnega preprečevanja konfliktov, ki velja za učinkovito rešitev, ki je hkrati združljiva z dolgoročno ohranitvijo zveri v prostoru, kar je interes širše družbe.

Čeprav so pri zmanjševanju konfliktov z zvermi še možnosti za izboljšave predvsem pri preusmerjanju proračunskih sredstev od reaktivnega (izplačevanje odškodnin) do proaktivnega delovanja (subvencioniranje ukrepov in nudenje pomoči pri zaščiti premoženja pred škodami, ki jih povzročijo zveri), je danes že na voljo precej finančne in materialne podpore kmetom. Za spremembo trenutne podobe konfliktov z zvermi v medijih, ki utrjuje pasivnost kmetov pri odnosu do reševanja teh konfliktov, je sočasno s povečanjem pomoči pri izvajanju ukrepov za preprečevanje škode treba poskrbeti, da o tej pomoči izdatno poročajo tudi mediji. Z velikimi zvermi se v Sloveniji ukvarja veliko organizacij (lovci, biologi, gozdarji, naravovarstveniki, Ministrstvo za okolje in prostor in nevladne organizacije), vsaka s svojo vlogo. Pri komuniciranju z mediji imajo pomembno vlogo predstavniki ZGS, saj jim rejci drobnice zaupajo bolj kot drugim. Na srečo jih mediji kot vir informacij tudi zelo radi navajajo. Treba je paziti, da predstavniki ZGS ne širijo sporočil, ki utrjujejo *status quo* (povečanje odstrela kot rešitev konfliktov), ampak posredujejo ugotovitve stroke, ki za volkove ugotavlja, da je odstrel neučinkovita rešitev.

Država za tako občutljivo, a pomembno področje nujno potrebuje enotno komunikacijsko strategijo in lahko v tej raziskavi najde številne oporne točke za njeno pripravo in izvajanje. Dve izmed možnosti za aktivno komuniciranje strokovnjakov z mediji sta priprava sporočila za medije ter organizacija tiskovne konference ob ključnih dogodkih (na primer sprejem odloka o odvzemu medveda in volka). Sporočilo za medije o možnih načinih in dostopni pomoči kmetu pri preprečevanju škod je smiselno izdati tudi ob začetku pašne sezone, ko se pričakuje več škodnih dogodkov.

Redno spremljanje medijskih objav omogoča prepoznavanje vzorcev, ki se skrivajo za ponavljajočimi se neresničnimi objavami, in ustrezno odzivanje na take objave. Redni stiki z novinarji pa omogočajo dolgoročno izobraževanje in s tem izboljšano poznavanje problematike varstva in upravljanja z zvermi ter posledično bolj točno in uravnoteženo poročanje o teh temah. V skrajnih primerih se lahko objavi tudi demanti izrazito pristranske in neresnične objave, saj morajo mediji po Zakonu o medijih (2006) objaviti popravek, v katerem se popravi neresnične navedbe v objavi in prikaže druga dejstva, s katerimi se lahko bistveno dopolnijo navedbe v izvorni objavi.

Analiza objav je pokazala pomembne teme, ki v medijskem poročanju potrebujejo strokovno razlago, saj se glede na različne govorce (predstavnike interesnih skupin) pojavljajo zelo različne informacije o isti temi. Glede na to, da v objavah o škodah, ki jih povzročijo zveri, prevladujejo izjave oškodovancev, je v medijih treba povečati število konstruktivnih strokovnih argumentov za reševanje konfliktov z zvermi. Strokovnjaki morajo pri komuniciranju z mediji poudariti odgovornost kmeta pri preprečevanju škod, sočasno pa jih obvestiti o različnih možnostih pomoči pri zaščiti, učinkovitosti primerno uporabljenih zaščitnih ukrepov in neučinkovitosti odstrela kot glavnega upravljalvskega ukrepa za preprečevanje konfliktov z zvermi. Komunikacija z javnostmi mora biti podprta tudi z neprekinjenim podpornim delovanjem države. Začasno ustavljeno izplačevanje odškodnin v 2014 in dolgotrajen odmev tega dogodka v medijih kaže, kako velike negativne posledice imajo lahko prekinitve v podpornem sistemu. Z zadostno in stalno podporo države pri reševanju konfliktov z zvermi in ustreznim obveščanjem o tej podpori lahko pričakujemo tudi zmanjšanje strahu in odpora pred zvermi.

5 SUMMARY

Attitudes toward large carnivores are influenced by personal experiences and indirect information, gathered from other sources. Most residents of Slovenia do not have personal experience with large carnivores; therefore, media plays an important role in forming attitudes toward them. On the one hand, media can have an important role in large carnivore conservation by informing the public about effective conflict mitigation measures. On the other hand, their role can be counterproductive by spreading misleading information and exaggerating threats connected to the presence of large carnivores. The availability of

information for local residents and farmers, who are most susceptible to experiencing damage, is especially important.

In a media content analysis, I checked how damage to personal property caused by brown bear (*Ursus arctos*) and wolf (*Canis lupus*) between the years 2013 and 2016 and conflict mitigation measures are portrayed and who the information sources are. The diversity of the aforementioned, causes, related problems and possible solutions illustrates the complexity of the human – carnivore conflict, as it is portrayed in the media. Misleading information, such as that too high numbers of wolves and bears are causing damage, culling of carnivores as a solution to damage and that only the state has the responsibility for preventing damage, were frequently detected in the analysed publications. Such information may have an impact on the negative attitudes of farmers toward large carnivores that were detected in previous studies and lead to passivity related to implementing damage prevention measures. The most common sources of information were farmers who have experienced damage, and representatives of the Slovenian Forest Service. Both were perceived as prevalently credible information sources by farmers in previous studies.

Today, several options exist for assisting farmers with implementing damage prevention measures in Slovenia. To efficiently spread the information about the causes of damage and damage prevention measures, public institutions dealing with carnivore management and conservation should employ a communication strategy, with defined goals, audiences, main messages and tools. A communication strategy can be coordinated between different institutions. The main messages for communication with media should include: emphasising the responsibility of farmers to protect their property, the efficiency of correctly implemented damage prevention measures and the options for financial or material assistance with the implementation of the measures.

6 VIRI

1. Agencija Republike Slovenije za okolje, 2008. *Evidenca odškodninskih zahtevkov ODSEV*. Dostopno na: <https://sirena.arso.gov.si/odsev/> [22. 3. 2017].
2. Bath, A., in Majić, A., 2002. *Human dimensions in wolf management in Croatia: Understanding attitudes and beliefs of residents in Gorski kotar, Lika and Dalmatia toward wolves and wolf management*. Report for the Large Carnivore Initiative for Europe. Dostopno na: <http://www.lcie.org/Publications> [22. 3. 2017].
3. Boitani, L., Alvarez, F., Anders, O., Andren, H., Avanzinelli, E., Balys, V., et al., 2015. *Key actions for Large Carnivore populations in Europe*. Report to DG Environment, European Commission, Bruxelles. Rome: Institute of Applied Ecology. Dostopno na: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf. [22. 3. 2017].

4. Can, Ö. E., D'Cruze, N., Garshelis, D. L., Beecham, J., in Macdonald, D. W., 2014. Resolving human-bear conflict: A global survey of countries, experts and key factors. *Conservation Letters*, 7(6), 501-513.
5. Černe, R., Jerina, K., Jonozovič, M., Kavčič, I., Stergar, M., Krofel, M., et al., 2010. *Škode od volkov v Sloveniji*. Ljubljana: SloWolf. Dostopno na: http://www.volkovi.si/?page_id=63 [8. 3. 2017].
6. Fernandez-Gil, A., Naves, J., Ordiz, A., Quevedo, M., Revilla, E., in Delibes, M., 2016. Conflict misleads large carnivore management and conservation: Brown bears and wolves in Spain. *PLoS ONE*, 11(3), 1–13.
7. Gašperšič, S., in Mavri, U., 2016. *Analiza odškodninskih zahtevkov za škodo, ki so jo povzročile živali zavarovanih prosto živečih živalskih vrst v letu 2015*. Dostopno na: <http://www.arso.gov.si/narava/poro%C4%8Dila%20in%20publikacije/> [8. 3. 2017].
8. Imbert, C., Caniglia, R., Fabbri, E., Milanese, P., Randi, E., Serafini, M., et al., 2016. Why do wolves eat livestock? Factors influencing wolf diet in northern Italy. *Biological Conservation*, 195, 156–168.
9. Jerina, K., Krofel, M., Mohorovič, M., Stergar, M., Jonozovič, M., in Seveque, A., 2015. *Analysis of occurrence of human-bear conflicts in Slovenia and neighbouring countries*. Life Dinalp Bear. Dostopno na: <http://dinalpbear.eu/analysis-of-human-bear-conflicts/> [8. 3. 2017].
10. Kaczensky, P., Blažič, M., in Gossow, H., 2001. Content analysis of articles on brown bears in the Slovenian press, 1991 – 1998. *Forest, Snow and Landscape Research*, 76(1/2), 121-135.
11. Kastelic, L., 2013. *Analiza medijskih objav o volku od leta 2008 do leta 2011*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo.
12. Kavčič, I., Vidrih, M., Černe, R., Zahariaš, K., Emeršič, M., Skrbinšek, T., et al., 2014. *Primeri dobre prakse: Poročilo akcije C.6 projekta LIFE+ SloWolf*. Univerza v Ljubljani. Dostopno na: http://www.volkovi.si/?page_id=63 [22. 3. 2017].
13. Krofel, M., Černe, R., in Jerina, K., 2011. Učinkovitost odstrela volkov (*Canis lupus*) kot ukrepa za zmanjševanje škode na domačih živalih. *Zbornik gozdarstva in lesarstva*, 95, 11–22.
14. Linnell, J., Salvatori, V., in Boitani, L., 2008. Guidelines for population level management plans for large carnivores in Europe: A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission. Rome: Large Carnivore Initiative for Europe c/o Istituto di Ecologia Applicata.
15. Marinko, U., in Majič Skrbinšek, A., 2011. *Raziskava odnosa rejcev drobnice, lovcev in širše javnosti do volka in upravljanja z njim*. Univerza v Ljubljani. Dostopno na: http://www.volkovi.si/?page_id=63 [22. 3. 2017].
16. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2014. Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2014–2020. Dostopno na: https://www.program-podezelja.si/images/Programme_2014SI06RDNP001_4_0_sl.pdf. [22. 3. 2017].
17. Muhič, P., 2013. *Analiza učinkovitosti zaščite drobnice pred napadi volkov (Canis lupus L.)*

v jugovzhodni in jugozahodni Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.

18. Mulej Tlhaolang, J., 2014. *The impact of a wolf conservation project on attitudes of the public, hunters and farmers toward wolves in Slovenia*. Masters thesis. St John's, Newfoundland and Labrador, CA: Memorial University, Department of Geography.
19. Musiani, M., Muhly, T., Cormack Gates, C., Callaghan, C., Smith, M. E., in Tosoni, E., 2005. Seasonality and Reoccurrence of Depredation and Wolf Control in Western North America. *Wildlife Society Bulletin*, 33(3), 876–887.
20. *Pravilnik o primernih načinih varovanja premoženja in vrstah ukrepov za preprečitev nadaljnje škode na premoženju*, 2005. Uradni list RS 74/05.
21. Saldana, J., 2009. *The coding manual for qualitative researchers*. London: Sage publications.
22. Stergar, T., in Berce, T., 2016. *Načrt izvajanja ukrepov za zaščito premoženja pred medvedi in zmanjšanja pogostosti zahajanja medvedov v naselja. Akcija C.1: Preprečevanje konfliktov na območju »vročih točk« – organski odpadki*. LIFE Dinalp Bear. Dostopno na: <http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/>. [22. 3. 2017].
23. Treves, A., in Karanth, U., 2003. Human- carnivore conflict and perspectives on carnivore management worldwide. *Conservation Biology*, 17(6), 1491–1499.
24. Treves, A., in Naughton-Treves, L., 2005. Evaluating lethal control in the management of human-wildlife conflict. V: Woodroffe, R., Thigood, S. in Rabinowitz, A. ur. *People and wildlife: conflict or coexistence?* Cambridge: Cambridge University Press. 86–106.
25. Vlada Republike Slovenije, 2015. *Akcijski načrt za upravljanje populacije volka (Canis lupus) v Sloveniji za obdobje 2013–2017: Revidirano besedilo*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Dostopno na: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/ [22. 3. 2017].
26. Wielgus, R. B., in Peebles, K. A., 2014. Effects of Wolf Mortality on Livestock Depredations. *PloS ONE*, 9(12). Dostopno na: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0113505> [27. 1. 2017].
27. Wilson, S. M., 2016. *Priročnik za razumevanje in reševanje konfliktov med človekom in velikimi zvermi: strategije in nasveti za uspešno komunikacijo in sodelovanje z lokalnimi skupnostmi*. Ljubljana: Zavod za gozdove.

Zakon o medijih, 2006. Uradni list RS 110/06.

Zakon o ohranjanju narave, 2004. Uradni list RS 96/04.